

УДК 314.5 : 173.022.1

Серга Т.О.¹, Явон В.М.²

¹ канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² асп. НУ «Запорізька політехніка»

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЯТЬ «СІМ'Я», «ШЛЮБ» ТА «ШЛЮБНІ УСТАНОВКИ»

Поняття сім'ї та шлюбу посідають важливе місце в соціальних науках, оскільки відображають основи міжособистісних взаємин, соціального порядку та культурних норм. У науковій літературі існують різні підходи до визначення цих понять, що зумовлено як історичним розвитком суспільства, так і змінами у світогляді людей щодо інституту сім'ї.

Насамперед слід зазначити, що поняття шлюбу і сім'ї не є тотожними. Хоча вони тісно взаємопов'язані, шлюб виступає лише однією з форм соціального зв'язку, яка може слугувати основою для створення сім'ї. Сім'я ж – це соціальна група, що об'єднана спільністю побуту, емоційними зв'язками, обов'язками та відповідальністю між її членами. Таким чином, поняття сім'ї є ширшим, ніж поняття шлюбу. У деяких випадках сім'я може існувати і без офіційного шлюбу (наприклад, у випадку співжиття або виховання дитини одним із батьків).

Як соціальний інститут, сім'я характеризується сукупністю соціальних норм, санкцій і зразків поведінки, що регламентують взаємини між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми. Ці норми включають моральні, правові, етичні та культурні елементи, які визначають очікувану поведінку членів сім'ї. Завдяки цьому сім'я забезпечує соціалізацію нових поколінь, підтримку емоційного зв'язку та збереження культурних традицій.

Шлюб, у свою чергу, розглядається як формальний контракт між чоловіком і жінкою, що офіційно фіксує їхні стосунки. У правовому розумінні – це юридичний акт, що закріплює права й обов'язки подружжя, а також створює правові підстави для народження та виховання дітей. У соціологічному аспекті шлюб розглядається як механізм, що забезпечує впорядкування відносин між статями, стабілізацію соціального порядку та продовження роду.

В контексті феноменів шлюбу та сім'ї особливої уваги заслуговує поняття «шлюбно-сімейні установки» – це індивідуальні позиції та переконання особистості стосовно шлюбу та сім'ї в цілому, які формуються в процесі соціалізації, під впливом власного досвіду, спостережень, виховання та культурних моделей. Установки визначають рівень готовності особи до створення сім'ї, вибір партнера, ставлення до розподілу ролей у сім'ї, народження дітей тощо. Вони базуються на баченнях людини щодо подружнього життя, а також на її очікуваннях і ціннісних орієнтаціях.

Сучасна молодь демонструє широкий спектр шлюбно-сімейних установок – від традиційних, з орієнтацією на ранній шлюб, багатодітність і патріархальну модель сім'ї, до модернізованих, у яких акцент робиться на самореалізації, гендерній рівності, фінансовій стабільності та особистісній автономії. Ці установки можуть істотно впливати на тенденції у сфері шлюбності, народжуваності та стабільності сімейних зв'язків.

Якщо конкретизувати, то шлюбні установки сучасної української молоді зазнають значних трансформацій під впливом соціально-економічних змін, культурних тенденцій та особистісних пріоритетів. Дослідження свідчать про зростання віку вступу в перший шлюб: середній вік для жінок становить 25 років, для чоловіків – майже 28 років. Ранній шлюб (до 18 років) стає рідкісним явищем, складаючи лише близько 1 % випадків [1].

Попри відкладення офіційного шлюбу, молодь високо цінує інститут сім'ї. Значна частина молодих людей вважає офіційно зареєстрований шлюб важливим, проте зростає толерантність до альтернативних форм співжиття, таких як цивільний шлюб. Молодь прагне краще пізнати партнера до офіційного оформлення стосунків, що свідчить про усвідомлений підхід до створення сім'ї [2, с. 23].

Гендерні відмінності також впливають на шлюбні установки. Дослідження показують, що чоловіки та жінки можуть мати різні уявлення про сімейне життя, зумовлені як особистим досвідом, так і сімейним середовищем, у якому вони виховувалися [3, с. 93].

Загалом, сучасна українська молодь демонструє прагматичний підхід до шлюбу та сім'ї, поєднуючи традиційні цінності з сучасними реаліями. Вони прагнуть до стабільних і гармонійних стосунків, водночас враховуючи особистісний розвиток і кар'єрні амбіції.

Отже, у науковому середовищі існує множинність підходів до розуміння шлюбу, сім'ї та шлюбно-сімейних установок, однак усі вони сходяться в одному: ці феномени є ключовими для збереження суспільної стабільності, передачі культури та формування особистості. Шлюб – це інституційна основа сім'ї, тоді як сім'я – це складна соціальна структура, яка виходить за межі шлюбного зв'язку. Шлюбно-сімейні установки, в свою чергу, формують той

соціальний ґрунт, на якому ґрунтуються особистісні рішення щодо створення або уникнення сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваль Л. Шлюбний вік «подорослішав» на рік: науковці висловилися з приводу законопроекту, за яким планується підвищити мінімальний шлюбний вік в Україні // Урядовий кур'єр. – 10 грудня 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/shlyubnij-vik-podoroslishav-na-rik/> (дата звернення: 03.04.2025).

2. Денисовець Т. Дослідження ціннісних установок молоді на шлюб і сімейне життя / Т. Денисовець, І. Денисовець, Н. Пивовар, О. Квак // Педагогічні науки. – 2022. – Вип. 79. – С. 22-27.

3. Дзюбенко О. Гендерні відмінності в уявленнях про сімейне життя у студентів із повних та розлучених родин / О. Дзюбенко // Наука і освіта. – 2018. – № 3. – С. 92-98.